

Speelruimte



Vertrouwen
in ouderschap

Lynne Wolbert

Lynne Wolbert

SPEELRUIMTE

Vertrouwen in ouderschap

th) ten have

INHOUD

Inleiding – Opvoeden met onvermijdelijke speelruimte	7
1. Verwachtingen over ouders, verwachtingen van ouders	23
2. De risicomaatschappij	47
3. Het Hofje en de Flat – Over verschillende opvoedstrategieën	77
4. Het goede leven, speelruimte, vertrouwen in ouderschap	101
Epiloog – De schuldvraag	119
Noten	129
Literatuur	137
Register	143
Dankwoord	145
Verantwoording	149

HOOFDSTUK I

Verwachtingen over ouders, verwachtingen van ouders

Op de website www.psychologytoday.com vertelt een Amerikaanse neurowetenschapper en zelfverklaard ‘neuro-ouder’ over voorlezen:

De meeste kinderen worden voorgelezen door hun ouders. Ouders weten hoe belangrijk voorlezen is (want dat is meermaals wetenschappelijk bewezen), en besteden hier vanzelfsprekend tijd aan – dit is het absolute minimum dat verantwoordelijke opvoeders moeten doen om succes te garanderen. Maar de meeste ouders lezen hun kinderen niet bewust voor om hun taalontwikkeling te bevorderen. Nee, we lezen voor zodat ze snel in slaap vallen, of zodat ze er op school over kunnen vertellen. We trekken een boek uit de kast omdat het hoort bij het naar bed brengen (zoals opvoedexperts ons voorschrijven), om ons ADHD-kind te kalmeren, of misschien om wat qualitytime in te bouwen voordat het kind gaat slapen. (...) Dit mag

dan wel een begin zijn, maar boeken kunnen op nog veel betere manieren als ‘tool’ worden ingezet. We moeten afleren om onze kinderen simpelweg voor te lezen en beginnen met hen echt te stimuleren! (...) Vanuit een neurowetenschappelijk perspectief gooien ouders elke avond ongelooflijke kansen weg om fictieve conflicten as reallife oefeningen in te zetten. (...) Ouders hebben in zeer grote en belangrijke mate de controle over hun kinderen. We willen allemaal dat onze kinderen bekwame lezers worden. Maar waar willen we dat onze kinderen, op een dieper niveau, echt goed in zijn?¹

In dit hoofdstuk ga ik in op de vraag hoe we kunnen nadenken over verwachtingen gekoesterd *door* ouders en verwachtingen *over* ouders. Het citaat van de neuroouder hierboven is een overtrokken, Amerikaans voorbeeld. Ik kan dit niet lezen zonder te denken dat dit wel satire moet zijn; kijk eens hoe gek we zijn geworden met z'n allen als het gaat over opvoeden. Maar de tekst is volkomen serieus bedoeld. Voorlezen is ‘het absolute minimum dat verantwoordelijke opvoeders moeten doen om succes te garanderen’, en dat is waar, want het blijkt uit wetenschappelijk onderzoek.

Wat moeten ouders nu eigenlijk met dit soort teksten? Hoe moet je als ouder (niet) op dergelijke adviezen reageren? Wat voor cultuur omtrent opvoeding in de westerse wereld blijkt uit dit voorbeeld? Wat betekent het voor ouders dat dergelijke verwachtingen

over hen worden uitgesproken en wellicht door hen worden overgenomen? Dat zijn de centrale vragen van dit hoofdstuk.

Terwijl ik dit schrijf, doet de school van mijn kinderen mee aan de Nationale Voorleesweek. Ze kregen een folder mee naar huis waar op de voorkant staat: ‘Kinderen die een kwartier per dag lezen, scoren beter op school!’ De strekking van de folder is dat ouders zich, net als de school, moeten inzetten om van hun kinderen ‘goede lezers’ te maken. Mocht je je daar als ouder niet direct toe geroepen voelen, dan heeft de folder ook nog wel wat adviezen (onder het kopje: ‘Thuis (voor)lezen: makkelijker gezegd dan gedaan? Je weet wel dat voorlezen leuk en belangrijk is maar...’). Bijvoorbeeld, als vermoeidheid je excuus is om je kind niet voor te lezen, geeft de folder het volgende advies: ‘Als je de hele dag gewerkt hebt, ben je soms moe. Ouders die voorlezen vinden voorlezen juist vaak ontspannend: even een gezellig moment met je kind(eren). Gewoon een keer uitproberen?’

Ik ga hier nu niet bespreken of voorlezen nuttig is voor de ontwikkeling van het kind; nee, het gaat mij hier om de vraag wat ouders moeten met dit soort adviezen. Adviezen die alomtegenwoordig zijn in de wereld van ouders van nu. De Nederlandse folder is nog een tikkeltje bescheidener in zijn opzet dan het Amerikaanse voorbeeld. Waar in Nederland gewoon voorlezen genoeg is (een kwartiertje per dag), verliezen we volgens de neuro-ouder elke dag ‘ongelooflijke

kansen' om onze kinderen wat bij te brengen als we niet 'simpelweg voorlezen', maar onze kinderen meenemen in de wereld van het boek. Want, zo lazen we, 'ouders hebben in zeer grote en belangrijke mate de controle over hun kinderen'. Met andere woorden: omdat ouders die macht hebben, zijn zij verantwoordelijk voor het welslagen van het leven van hun kind.

Je zult je dit maar aantrekken als goedbedoelende opvoeder. Ik denk dat dit soort adviezen, en er zijn echt voorbeelden te over, een enorme druk op ouders leggen om 'het goed te doen', wat hun onzekerheid vergroot én wat tot gevolg heeft dat die druk *op* ouders *door* die ouders wordt overgedragen op de kinderen. Volgens de Vlaamse filosofe en ouder Els Van Peborgh zijn ouders van nu erg ontvankelijk voor die opgelegde druk, omdat de generatie die nu kinderen heeft of aan het krijgen is, is 'opgegroeid met de idee dat je in het leven alles kan waarmaken, als je er maar hard genoeg voor werkt'.² We zijn vatbaar voor de idee dat wij de macht hebben om een succes van onze opvoeding – en dus van ons kind – te maken. Ik ook.

Wij ouders verwachten dat alles waar wij ons best voor doen, gaat lukken, en die boeken, folders en websites vol opvoedadviezen vertellen ons *hoe* wij ons best moeten doen. Eén plus één is twee. Maar dan krijg je een echt kind, verbazingwekkend genoeg een echt mens, met eigen opvattingen, een eigen wil, een eigen karakter en de vrijheid om te handelen. En dan blijkt dat je écht te moe kunt zijn om je kind voor

te lezen nadat je anderhalf uur geprobeerd hebt haar tanden te poetsen. Of dat je juist anderhalf uur lang voorleest, omdat jij en zij dat inderdaad allebei leuk en ontspannend vinden, maar waarbij je geen moment hebt gedacht dat je daarin ook nog een (liefst neurologisch) leermoment had moeten inbouwen, zodat dat lezen tenminste nog ergens goed voor was. Heb je het nog niet goed gedaan (in Amerika dan, in Nederland doe je leuk mee).

Wat verwachten ouders?

Een verwachting hebben betekent: denken of geloven dat iets in de toekomst waarschijnlijk zal plaatsvinden. Ouders kunnen verwachtingen hebben ten aanzien van de grote dingen des levens (het geluk, het succes, de gezondheid van hun kinderen) maar ook ten aanzien van de randvoorwaarden daarvoor (zaken als een diploma, studeren op een bepaalde plek, een goede school, etc.). Die randvoorwaarden zijn gemakkelijker te realiseren dan grote, complexe idealen als geluk en succes.

Wat mogen ouders van hun kinderen verwachten? Dat ze hun kamer opruimen, dat ze aan tafel komen als het eten klaar is, dat ze helpen met afruimen; zulke eisen zijn in het algemeen legitiem. Dit zijn normatieve verwachtingen: ouders vinden dat hun kinderen zich zo horen te gedragen; daarachter zit bijvoorbeeld de norm dat het goed is dat ieder haar steentje bijdraagt aan het huishouden. Verwachten dat je kind

‘wel weer haar kamer niet zal hebben opgeruimd’, omdat je je puberdochter een beetje kent, is eerder een descriptieve verwachting. Zo’n verwachting heeft niet te maken met wat hoort en niet hoort, maar komt voort uit eerdere ervaring en kennis van de ouder, die anticipeert op de situatie die ze waarschijnlijk zal aantreffen in de puberkamer. Verwachtingen over de *toekomst* van een kind kunnen ook descriptief en/of normatief zijn. Om een voorbeeld te noemen: een ouder die denkt dat haar dochter later wel in de zorg zal gaan werken omdat ze er het type voor is, koestert een descriptieve verwachting; een ouder die van haar dochter verwacht dat ze in de zorg gaat werken omdat haar moeder dat ook doet en het belangrijk werk is, koestert een normatieve verwachting.

Verwachtingen over de toekomst lijken samen te hangen met meer of minder vastomlijnde (geplande) ideeën daarover. Sommige ouders zijn meer van het soort dat denkt: ‘Als ze maar gelukkig wordt’, terwijl andere ouders alle basisscholen in de omgeving afstruinen om zo vroeg mogelijk voor te sorteren op een kansrijk leven voor hun kroost. Ouders zijn zich lang niet altijd bewust van hun toekomstverwachtingen. Een vriendin die een zwaar gehandicapt kind heeft, vertelde mij dat het best moeite kostte om te accepteren dat haar kind veel dingen nooit zal gaan doen, zoals een relatie krijgen of naar de universiteit gaan. ‘O,’ zei ze, ‘ik verwachtte dus blijkbaar wel dat mijn kinderen later naar de universiteit zouden gaan!’